

شماره شصت: ۳۲۰۶

بسم الله الرحمن الرحيم

فهرست مطالب:

۲	نوع پنجم مکاسب محرمة.....
۲	تفاوت قسم پنجم و چهارم.....
۳	نقد کلی.....
۳	نکات بحث.....
۳	تقسیم بندی واجبات.....
۴	اقوال در مسئله.....
۴	طبقه بندی کلی از اقوال.....
۴	اقسام تفصیل.....

شماره شصت و سه: ۳۲۰۶

در مکاسب بحث غیبت، کذب، افترا و ... آمده است. اما چند عنوان بسیار مهم وجود دارد که در مکاسب نیامده است. عناوین پایه در محرمات روابط اجتماعی عبارت است از: مسخره کردن و استخفاف، اهانت، ایذاء است. این‌ها حرام است و تکسب به آن نیز حرام است. بحث مسخره کردن را کنار می‌گذاریم، چون در آن صورت باید به پایه‌های آن را مورد بحث قرار بدهیم. البته باید در مورد قوانین فقهی روابط اجتماعی خیلی کم کار شده است.

نوع پنجم مکاسب محرمه

در مکاسب محرمه چند تقسیم‌بندی وجود دارد. وقتی به کتب فقهی قرن‌های اول و دوم نگاه کنیم، عناوین و مباحث پراکنده در مکاسب را سامان‌دهی کرده‌اند. این سامان‌دهی شکل‌ها و طبقه‌بندی‌های گوناگونی دارد. تقسیم‌بندی شیخ (ره) معروف‌ترین است. ایشان مکاسب را به پنج قسمت تقسیم کرده‌اند.

قسمت چهارم این بود که هر چیزی که حرام است، تکسب به آن حرام است. در این قسم، شیخ با الفبا تقسیم‌بندی کرده بودند. البته ما همین قسمت چهارم را موضوع‌بندی کردیم.

آخرین قسم از اقسام مکاسب محرمه، قسم پنجم است. این قسم در مقابل قسم چهارم است. کسب درآمد با کارهایی که انجام آن بر انسان واجب است، مانند پول گرفتن برای خواندن نماز، دفن میت و ...؛

محور قسم پنجم، اعمال واجبه است. در قسم چهارم، محور اعمال محرمه است. این دو قسم، تمام احکام اربعه را در برمی‌گیرد. قسم چهارم، اعمال محرمه را در برمی‌گیرد و قسم پنجم، به اعمال واجبات می‌پردازد و در ذیل آن به مستحبات و مکروهات نیز می‌پردازد.

تفاوت قسم پنجم و چهارم

در قسم چهارم طبق سنتی که در فقه شکل گرفته است، بحث کبروی روانی دارد. یعنی چیزی که شارع می‌گوید حرام است، در اینجا نیز حرام است. بحث صغروی در آن گسترش پیدا کرده است. اما در قسم پنجم، قضیه معکوس است. در قسم پنجم که به صغریات واجبات پرداخته است. تمرکز در این قسم بر کبرا است. یعنی به چه دلیل بر چیزی که واجب است نمی‌توان تکسب کرد. این کبرای قضیه، محل بحث است.

نقد کلی

یک نقد موجود بود که اگر فقه ما بر مصادیق محرمات جواب داده بود، نباید بحث کذب و غیبت و ... بیاید. بر اساس مقایسه‌ای که انجام شد، نقد دومی وجود دارد، درست است که کبریات مورد بحث است، اما به همان دلیل که در قسم چهارم، محرمات و صغریات بحث را مورد بررسی قرار دادیم، در قسم پنجم نیز باید واجبات را بیاوریم. مثلاً در روابط اجتماعی، از طرفی محرماتی وجود داشت و قاعدتاً واجباتی نیز وجود دارد. از جواب سلام دادن تا نجات انسان‌ها مباحثی است که باید به آن پرداخته شود.

نکات بحث

نکته بعدی این است که باید‌هایی در تکالیف فردی وجود دارد، در این قسمت می‌گویند تکسب به این‌ها حرام است.

تکسب عام است. ممکن است به شکل اجاره باشد (شخصی اجیر بشود تا مردگان را دفن کند) ممکن است به شکل صلح باشد (به صورت مصالحه باشد) و احیاناً قیودی دیگری نیز وجود دارد. بر محور یک عقد، درآمدی داشته باشد.

در اینجا نوع خاصی از کسب مورد ملاک نیست بلکه تکاسب مورد بحث است. گاهی توافق و تعهدی وجود دارد که داخل در بحث ما است ولی اگر به خاطر تشویق این کار را انجام می‌دهد، مانعی ندارد. محور بحث ما تکاسب است و هر چه بیرون از تکاسب باشد، داخل بحث ما نیست.

تقسیم‌بندی واجبات

مطلب بعدی این است که تقسیم‌بندی واجبات بسیار مهم است. تقسیم‌بندی‌هایی که در اصول ملاحظه کردید، در این بحث بسیار مهم است. تقسیم‌بندی‌های مهمی که باعث تفصیلات مهمی شده‌اند، عبارت است از:

۱. تقسیم واجبات به تعبدی و توسلی است. واجبات گاهی عبادت است. گاهی نیز توسلی است. مثلاً تکاسب می‌کند برای امر به معروف و نهی از منکر. مثلاً در تعبدی تکاسب جایز نیست و در توسلی، جایز است.
۲. تقسیم واجبات به کفایی و عینی است. بعضی از واجبات عینی و بعضی کفایی است. در واجبات عینی، شخص باید خودش انجام بدهد و تکاسب به آن جایز نیست ولی در تکاسب به واجبات کفایی، مانعی وجود ندارد.
۳. تعیین و تخییری: بعضی از واجبات تعیینی است یعنی مشخصاً باید همین عمل را انجام بدهد. بعضی از واجبات تخییری است یعنی این یا آن عبادت را انجام بده. در تعیینی‌ات، تکسب حرام است. در واجبات تخییری که اذن وجود دارد، حرام نیست.

شماره شصت: ۳۲۰۶

۴. واجبات به عناوین اولیه و ثانویه. بعضی از تکالیف به عنوان اولی واجب است مثل نماز، غسل میت و ... اینها فعلی است که با همین عنوان ذاتی در روایات و ادله ایجاب شده است. گاهی نیز عملی است که فی نفسه واجب نیست، اما یک عنوان کلی آن را واجب کرده است. مثلاً حفظ نظام. این عمل فی نفسه واجب نیست ولی چون هرج و مرج و خیلی از موارد دیگر به این متصل شده است، واجب شمرده شده است. شاید همین عمل در شرایط دیگر و زمان دیگر، واجب نباشد. بعضی فرموده اند تکسب به عناوین اولیه، حرام است و به نوع دوم جایز است.

اقوال در مسئله

در مکاسب و کلمات متأخر معمولاً هفت، هشت حتی به ده قول می‌رسد.

طبقه‌بندی کلی از اقوال

تعدد اقوال نشان می‌دهد که این بحث با قسم چهارم بسیار متفاوت است. در این قسم، معرک‌ی آرا است.

۱. تکسب به واجبات حرام است مطلقاً. این قول قائل چندانی ندارد. در حد یک احتمال است.

۲. تکسب به واجبات مطلقاً حرام نیست. این نظریه، قائلانی دارد، اما بسیار کم هستند.

۳. تفصیل

اقسام تفصیل

در این تفصیل چند قول وجود دارد.

۱. بعضی از تفصیلات بر اساس تقسیم‌بندی واجبات است.

الف) تکسب به واجبات توسلی جایز است و به واجبات تعبدی حرام است.

ب) تکسب به واجبات عینی حرام است و به واجبات کفایی جایز است.

ت) تکسب به واجبات تعینی حرام است و به واجبات تخییری جایز است.

ث) تکسب به واجبات عناوین اولیه، حرام است و به عناوین ثانویه، جایز است.

شماره شصت: ۳۲۰۶

۲. تفصیلاتی داریم که ترکیبی از تقسیم‌بندی واجبات است.

مثلاً تکسب به واجبات تعبدی حرام است. تکسب به واجبات توسلی مطلقاً جایز نیست. توسلاتی که با عناوین اولیه هستند جایز نیست و توسلاتی که به عناوین ثانویه هستند جایز است.

تعدد اقوال و احتمالات نشان‌دهنده وسعت دامنه بحث است.

ما اقوال را تک‌به‌تک بررسی نمی‌کنیم، بلکه پنج ادله وجود دارد که تکاسب به واجبات چه حکمی دارد. بعضی از ادله مطلقاً نهی می‌کند، بعضی از ادله نیز به تفصیل قائل‌اند.